

Mitä on suomi vieraana kielenä?

1. Opettamisen lähtökohdat

Kielestä on sanottu, että se on »ajatusten äiti, väärinkäsitysten lähde, pilvipeite ja maailman rajat». Käsitys kielen olemuksesta johtuu tietysti suuresti käsiteltävän kielen luonteesta. Minun venäjän kielen opettajani tapasi aina toistaa, että »kieli on kuin meri». Se oli minusta jotenkin omituista, joskin pitää paikkansa joidenkin kielten kohdalla. Ymmärsin kyllä, että hän tarkoitti metaforallaan epäsäännöllisyyttä ja yllätyksellisyyttä. Kielikuva ei mielestäni ole kovin osuva, sillä kielellähän on struktuuri.

Opetettuani muutamia vuosia *suomea vieraana kielenä* minulle selvisi, että ainakaan suomi ei ole mikään meri. Suomen kieli on kuin talo, loogisesti järjestäytynyt rakenne, jossa yllätyksiä on vähän. Jos perusrakenteen oppii hyvin, voi siihen nojata kuin peruskallioon. Tielläni tähän ymmärrykseen on ollut monia siltoja. Ensimmäisen kosketukseni suomen rakenteelliseen johdonmukaisuuteen sain käyttäessäni Olli

Nuutisen (1977) *Suomea suomeksi* -oppikirjaa. Nuutisen kirja oli ensimmäisen suomen kielen oppikirja, jossa lähdettiin suomen erityispiirteistä eikä käytetty muiden vieraiden kielten rakenteisiin perustuvaa metodia. Fred Karlsson (1982b) on laajentanut ja syventänyt kuvaa suomen kielestä tarkastellen sitä ruotsinkielisen lingvistin silmin ja rohjeten rikkoa fennistisen kuvauksen perinteitä.

Vaikka suomen kielen intensiivinen ja laajamittainen tutkimus onkin varsin nuorta, on kuitenkin jo 1600-luvulta lähtien yritetty löytää suomen kielelle parasta kuvausmallia. Vuosisatojen kuluessa on näitä malleja kertynyt monipuolinen määrä. Varhaisimmissa suomen kielen kuvauksissa suomen kielioppi yritettiin väkivalloin sovittaa latinan antamaan malliin. Latinan kielioppi-mallista on vähitellen päästy suomen morfologian monimuotoisuudessaan rikkaaseen todellisuuteen. Kalevi Wiik (1990) on Suomen morfofonologian historiassaan analysoinut 1600-luvulta lähtien kaikki suomen kielioppikuvaukset. Hän on päätyntä jakamaan kielioppien kirjoittajat useihin eri is-teihin ja kahteen päästiin, nominativisteihin ja diakronisteihin.

Nominativistit pyrkivät selittämään, kuinka nominatiivista käsin saadaan muut sijamuodot:

**käsi* → *kätenä*

Diakronistit käyttivät hyväkseen kielihistoriaa. Diakronisteja lähellä ovat ns. vartalopin kannattajat, jotka lähtivät vartalosta käsin etsimään muita muotoja:

**kätenä* → *käsi*

↓

käden

Minä tunnustaudun johonkin näiden kahden välimaastoon:

**käsi* ↔ *käde-*
käte-

Sanatyyppien ja niiden taivutusvartaloiden oppiminen ja päätteiden liittäminen niihin on se kivijalka, jolla suomen kielen taito seisoo.

Opetus

Verbien kuvauksessa voidaan lähteä samoista kysymyksistä. Johdetaanko infinitiivi jostakin taivutusmuodosta:

**luen* → *lukea*

vai taivutusmuodot infinitiivistä:

**lukea* → *luen*
lukee?

Miksei verbeissäkin voisi käyttää molempia muotoja tunnistamisyksiköinä:

**lukea* ↔ *lue-*
luke-?

Johann Wolfgang von Goethe on sanonut: »Koska jokainen osaa puhua, jokainen ajattelee, että hän voi puhua kielestä.» Tämä käsitys on joskus hyvin kiusallinen, varsinkin kun on kyseessä kielen opetus. Maallikot ja joskus kielenopettajatkin uskovat, että kuka tahansa suomea äidinkielenään puhuva pystyy sitä opettamaan.

Kun aloitin suomen kielen opettamisen ulkomaalaisille, olin jo jonkin vuoden opettanut venäjää. Venäjästä minulla oli paljon teoreettista tietoa, mutta vähän käytännön kokemusta. Ryhtyessäni opettamaan suomea minulla oli luonnollisesti paljon käytännön kokemusta, mutta yllättävän vähän teoreettista tietoa, tai oikeastaan tietoa oli, mutta se ei jotenkin tuntunut jäsenyvän siihen, mitä opetin. Tietoni oli äidinkielen opettajan normatiivista tietoa. Teoreettista tietoa kielen struktuurista täytyi ryhtyä soveltamaan.

Siis äidinkielen opettajan tutkinnonkin suorittanut törmää heti vaikeuksiin ja kysymyksiin, joihin vastauksen löytäminen on vaikeaa. Kielenoppijalle ei riitä vastaukseksi, että »niin vain sanotaan». Opiskelija, varsinkin aikuisopiskelija, haluaa säännön, selityksen, johon tukea, ja sellainen on useimmiten myös olemassa, koska suomi on looginen ja systemaattinen kieli. Vaikka kieli olisi kuinka monimutkainenkin, »on tärkeää, että opettajilla on selkeä ja hyvin perusteltu kielenkäsitys» (Fred Karlsson 1982a). Opettajan on esimerkiksi kyettävä selittämään opiskelijalle, miksi *kirja*-sanan monikossa on *oi*, *kirjoissa*, mutta *kuva*-sanan monikossa *i*, *kuvissa*. Jokainen suomen

kielessä arvosanan suorittanut tietää, että tavallisesti *a* katoaa monikon *i*:n edeltä, mutta muuttuu *o*:ksi kaksitavuisissa sanoissa, joiden ensimmäisessä tavussa on *a*, *e* tai *i*, mutta kuinka moni opettaja alkutaipaleella huomaa ottaa tiedon käyttöön?

Vaatii aivan uutta näkökulmaa, että oppii näkemään äidinkielen vieraskielisen silmin. Täytyy oppia yksinkertaistamaan (nominilla on vain yksi vartalo), hidastamaan (harjoitellaan ja kerrataan), karsimaan (ei opeteta harvinaisia muotoja: ei opeteta heti kaikkia monikon genetiivimahdollisuuksia), annostelevaan tietoa (objektin sijamuodon kaikkia käyttötapauksia ei opeteta heti) ja muuttamaan annettua tietoa suomen kielestä (partitiivilla kolme päätettä: *-al/-ä*, *-tal/-tä*, *-ttal/-ttä*). Tämä kaikki palvelee kuitenkin oppimistulosta. Suomen kielen opettamisesta vieraana kielenä voi todellakin sanoa, että päämäärä pyhittää keinot.

Uuden näkökulman löytäminen ei vielä edes riitä. On omattava laaja yleissivistys. On tunnettava Suomen koko yhteiskuntakenttä: osattava historia, hallittava kulttuurin koko kirjo, tunnettava lainsäädäntö ja hallintokoneisto ja nähtävä suomalainen tapakulttuuri uusissa kehyksissä. Eikä tänäkään vielä riitä; opettajan täytyy tietää myös paljon vieraista kulttuureista, maista ja kielistä ymmärtääkseen opiskelijoitaan. On mahdotonta käsittää aasialaisen, afrikkalaisen, slaavin jne. oppimisvaikeuksia, jollei tiedä jotakin heidän kielestään, ajattelutavastaan, koulutusjärjestelmästä ja tapakulttuuristaan.

Opetuksessa olisi tietysti otettava huomioon opiskelijoiden tarpeet ja tavoitteet, jotka voivat olla kovin erilaiset. Jollekulle riittää pelkkä selviytymiskielitaito, toisilla on kunnianhimoisempia tavoitteita. Arto Mustajoki (1991) on jakanut suullisen kielitaidon kolmeen eri tasoon:

Selviytymiskielitaito

- konkreettisia substantiiveja
- standardimallisia, tyypistettyjä lauseita

Keskustelukielitaito

- verbejä

- abstrakteja substantiiveja

Sosiaalustumiskielitaito

- partikkeleita
- adjektiiveja
- verbien modaalimuotoja
- intonaatio

Oli tavoitteena sitten millainen taito tahansa, on jotkut perusasiat opittava joka tapauksessa. Oikoteitä ei yleensä ole. Jotta opettaja voisi antaa jokaiselle jotakin, hänen on vakuutettava opiskelijalle, joka ei halua oppia kielioppia vaan nopeasti puhumaan, että puhumaan ei voi oppia aivan ilman kielioppia, ja opiskelijalle, joka haluaa kahmaista koko kieliopin heti, että hiljaa hyvä tulee – opetellaan ensin palasia ja rakennetaan sitten kokonaisuuksia.

2. Rakenteen ja sanaston synteettisyys

Näkemykseni siitä, millä edellytyksillä hyvä suomen kielen taito saavutetaan, perustuu suomen rakenteelliseen erilaisuuteen verrattuna muihin, esim. indoeurooppalaiseen kieliin.

Suomen kielen rakenne on hyvin johdonmukainen ja selkeä, mutta lähes kaikki sanotaan toisin päin kuin indoeurooppalaisissa kielissä. Kun indoeurooppalaisissa kielissä etsitään sanojen syntaktisia suhteita sääteleviä elementtejä sanan edestä, niin suomessa ne ovat melkein poikkeuksetta sanan loppuun liimautuneina. Esim.

in the car auto+**ssa**
i bilen
v mašine

in my car auto+**ssa+ni**
i min bil
v mojei mašine

in my cars auto+**i+ssa+ni**
i mina bilar
v moih mašinah

also in my cars auto+**i+ssa+ni+kin**
också i mina bilar
toze v moih mašinah

also in my cars? auto+**i+ssa+ni+kin+ko**
också i mina bilar ?
toze v moih mašinah ?

Kun tämän takaperaisen ajattelun lisäksi vielä sanojen vartaloissa tapahtuu moninaisia muutoksia, on hyvän kielitaidon edellytys mielestäni vankka perusrakenteen hallinta. Suomen kieli on monimutkainen sääntöjen kudelma, mutta se on loogisesti järjestäytynyt struktuuri, jossa yllätyksiä ja poikkeuksia on vähän. Perusrakenteen hyvä hallinta kantaa ja tukee oppilasta vaikeuksissakin ja auttaa saavuttamaan kielitaidon, jota hän tarvitsee toimiakseen tasavertaisena yksilönä yhteisössämme.

Sanastossamme on vähän sellaisia sanoja, jotka oppilas voisi päätellä jostakin muusta osaamastaan kielestä. Sanojen oppiminen vie siis paljon aikaa. Kun täysin oudoista sanoista johdetaan uusia (*ystävä* → *ystävyyys*, *ystävällinen* → *ystävällisyys*; *suunnitella* → *suunnittelematon* → *suunnittelemattomuus*) tai yhdistetään jonkin toisen sanan kanssa uudeksi sanaksi (*kirpputori* → *myyjä*, *aikuiskoulutuskeskus*) ja sitten vielä lisätään kaikenlaisia päätteitä (*ystävyydeksi*, *ystävällisyyttäkin*; *suunnittelemattomuuttaan*), vaikuttavat sanat tietysti hirveän pitkiltä. Toisaalta johtimemme voivat olla opiskelijalle keino nopeasti kasvattaa sanavarastoa, jos oppilas oppii muistamaan, mitä merkityksiä johtimet kantavat:

monistaa	kustantaa
moniste	kustanne
monistus	kustannus
monistaminen	kustantaminen
monistaja	kustantaja
monistamo	kustantamo

arvo	onni
arvokas	onnekas
arvoton	onneton

Opiskelijaa kannatta ehkä myös muistuttaa, että kun kantasanaa johdetaan uusi sana,

Opetus

saadaan usein myös toinen sanatyyppi, eli aina on tarkkailtava taivutustyyppiä.

3. Äänteelliset ominaispiirteet

Äänteellisesti ei suomen kielessä ole paljonkaan vaikeaa. Melkein jokaista äännettä vastaa vain yksi ja aina sama kirjainmerkki ja kirjainmerkit taas reaalistuvat puheessa aina ympäristöstä riippumatta lähes samalla tavalla. Sanan ja tavun alussa ei esiinny konsonanttiyhtymiä, mikä tarkoittaa, että ääntöelinten ei tarvitse ponnistella kovin voimakkaasti. Sanan lopussakaan ei esiinny konsonanttiyhtymiä, ja kaikki sananloppuiset konsonantit ovat dentaaleja. Onko ääntöelinten energiaa säästävä äännesysteemi helppous, ei toisaalta ole aivan yksiselitteinen asia. Joidenkin opettajien kokemuksen mukaan ääntämisen ponnettomuuden oppiminenkin voi olla työlästä. Ja tietysti opiskelijan äidinkielen äännejärjestelmä eroaa aina sen verran suomen kielestä, että joidenkin äänneiden kohdalla tuskaillaan. Japanilaisen on vaikea erottaa /:ää ja /r:ää, intialainen ei osaa tuottaa labiaalivokaaleja, puolalainen ei erota *e:tä* ja *ä:tä* jne.

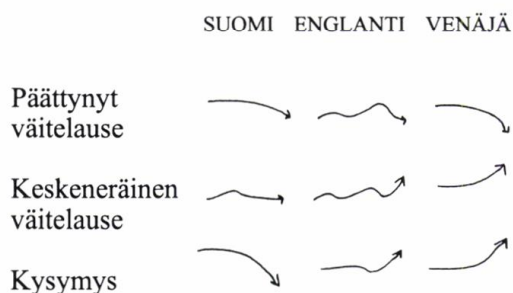
Selvimminkin suomi eroaa äänteellisesti indoeurooppalaisista kielistä siinä, että suomi on vokaalikieli; vokaaleja käytetään suhteessa konsonanttien määrään paljon enemmän kuin muissa kielissä (Vilho Setälä 1972). Lisäksi suomen kielessä on kaksi äänteellistä piirrettä, joiden oikein tuottamiseen tulee kiinnittää erikoista huomiota ja jotka aiheuttavat jonkin verran vaikeuksia kaikille opiskelijoille. Ne ovat kvantiteettioppositio ja vokaaliharmonia. Tai sanoikaamme niin, että jos opiskelijalle ei osoita niiden tärkeyttä, hän ei kenties kiinnitä niihin tarpeeksi huomiota.

Konsonanttien ja vokaalien pituuserojen tuottaminen ja varsinkin kuuleminen vaikeuttaa alussa kommunikointia suuresti. Itseoppineet opiskelijat eivät yleensä ole perillä pituusvaihtelun merkityksestä eivätkä osaa pituuseroja tuottaa. He saattavat puhua täysin käsittämätöntä kieltä ja sekoittavat jatkuvasti foneettisesti toisiaan muistuttavat

verbit ja substantiivit. Jopa kokeneen ulkomaalaisten opettajan on vaikea ymmärtää tällaisen puhujan puhetta.

4. Prosodeemit

Suomen kielessä oikeastaan vain kesto on todella merkittävä distinktiivinen piirre. Painon opettaminen unohtuu helposti, koska oppilaat oppivat sen melkein huomaamattaan. Kun paino on aina ensimmäisellä tavulla, ei sitä tarvitse muistella. Vierasperäisissä sanoissa voi tulla virheitä, koska oppilaat pyrkivät painottamaan niitä oman kielensä tai englannin mallin mukaan ja joillakuilla on taipumus mieltää pitkä vokaali painolliseksi, varsinkin vierasperäisissä sanoissa, joissa alkukielen painollisen tavun vokaali suomessa toteutuu pitkänä. Intonaatio on kaikissa lausetyypeissä laskeva. Se ei ole suomessa distinktiivinen piirre, joten siinäkin tehdyt virheet eivät muuta merkitystä niin kuin esimerkiksi venäjässä.

Kuva 1. Eri kielten intonaatioita.

5. Muoto-opilliset ominaispiirteet

Kun siirrymme ääntämisestä sanoihin ja niillä muodostettaviin lauseisiin, kohtaa opiskelija yllättäen kielen, jossa kaikki tuntuu olevan päinvastoin kuin hänen omassa äidinkielessään. Sanaston oppimiseksi ja muistiinpainamiseksi tehdään paljon harjoituksia, joissa samat sanat toistuvat. Jo en-

simmäisen kurssin lopussa leikimme sanaston oppimista tukevia sanaleikkejä.

Sanojen perusmuotojen oppiminen ei vielä riitä. Lisäksi sanojen vartaloissa tapahtuvat joskus suuretkin muutokset tuntuvat kaksinkertaistavan opeteltavien sanojen määrän. Sanatyyppien ja niiden taivutusvartaloitten oppiminen vähentää muistettavien muotojen määrää.

Sanojen vartaloissa tapahtuvaa astevaihtelua ei ole muissa kuin suomalais-ugrilaisissa kielissä. Astevaihtelun hallitseminen on ymmärtämisen kannalta välttämätöntä. Vaikka ulkomaalainen tekeekin virheitä astevaihtelussa, vaikuttaa kuitenkin siltä, että astevaihtelun periaatteen oppiminen on suhteellisen vaivaton prosessi. Siinäkin opiskelijaa auttaa taivutustyyppien tunteminen.

Otin lehdestä tekstipätkän ja kursivoin kaikki sanat, joita ei voi suoraan sellaisinaan löytää sanakirjasta. Sitten katsoin taskusanakirjasta, mitkä sanat älykäs oppilas pystyy päättelemään lähes oikein, vaikka ei löydäkään juuri vastaavaa muotoa, ja mitkä sanat jäävät arvoituksiksi, jollei ole perillä vartalomuutoksista. Tähdillä merkityt sanat olisivat jääneet löytymättä.

Me kaksi suurperhettä keskustelimme hieman asioista ja *päädyimme *siihen tulokseen, että vaikka *meillä on usein tiukkaa saada rahat riittämään ruokaan, niin *voisimme silti luopua *yhdestä ateriasta päivässä ja antaa yhteiskäyttöön perheidemme vaatteet *kahdelle hätää kärsivälle *kurdi-äidille, *joilla on molemmilla kaksi *lasta. Lapsemme *olisivat varmaan *halukkaita luovuttamaan osan ateriastaan *nälissään oleville, koska he ymmärtävät ja tietävät, mitä köyhyys ja nälkä on.

Kun oppilas tietää, että muiden kielten prepositioita ja muitakin elementtejä suomen kielessä vastaavat päätteet, hän löytäne merkityksen sanoille, joissa ei tapahdu vartalomuutoksia, mutta niiden sanojen kohdalla, joissa tapahtuu vartalomuutoksia, sanakirja johtaa useimmiten harhaan, mikäli opiskelija ei tunnista taivutustyyppiä.

6. Syntaksi ja semantiikka

Kielioppimme sisältää vartalovaihteluiden lisäksi monia yksityiskohtia, joita voidaan pitää nimenomaan suomelle tyypillisinä, koska ne esiintyvät vain suomen kielessä tai niiden merkitys on suomen kielessä tärkeämpi kuin muissa kielissä.

Partitiivilla on erityinen asema suomen sijamuotojen joukossa. Se on ehkä yleisin sijamuoto suomen kielessä, koska sillä on niin monia eri tehtäviä kielessä. Samalla se on sijoista hankalin, koska se on puhtaasti kieliopillinen sija. Se ei kannata mitään suunnan tai muutoksen merkitystä, sitä ei voi kääntää mihinkään muuhun kieleen esimerkiksi jollakin prepositiolla, niin kuin melkein kaikki muut sijat. Partitiivilla ilmaistaan toiminnan aspektia; sillä kuvataan subjektin, objektin ja predikaatiivin joukkoa; sitä tarvitaan lukusanojen kanssa.

Luin eilen kirjaa. Luin eilen kirjan.
(päättymätön) (päättynyt)

Pöydällä oli kirjoja. Kirjat olivat pöydällä.
(rajaamaton, tuntematon) (rajattu, tunnettu)

Lokit ovat lintuja. Nuo pojat ovat kaksoset.
(rajaamaton) (rajattu)

Nominit ovat suomessa lukusanojen kanssa yksikössä aina, paitsi plurale tantum -sanojen kanssa. Vain slaavilaisissa kielissä on sama ilmiö ja niissäkin huomattavasti suppeampana (lukusanat 2–4). Jos lukusana on suomessa lauseen subjekti, predikaattikin on yksikössä.

Possessiivisuffiksin kaltaista elementtiä ei myöskään tapaa muista kielistä (Korhonen 1991). Kolmannen persoonan possessiivisuffiksilla ilmaistaan kuitenkin joitakin eroja samalla tavalla kuin indoeurooppalaisissa kielissä possessiivisilla pronomineilla. Verratkaamme kolmannen persoonan pronominin ja possessiivisuffiksin käyttöä ruotsiin ja venäjään:

Matti istui paikallaan.
Matti sittade på **sin** plats.
Matti sidel na **svojom** meste.

Opetus

Matti istui **hänen** paikallansa.

Matti sittade på **hans** platz.

Matti sidel na **ego** meste.

Kun suomessa käytetään pelkkää possessiivisuffiksia, on indoeurooppalaisissa kielissä possessiivipronomini. Kun suomessa on sekä persoonapronominin genetiivi että possessiivisuffiksi, käytetään indoeurooppalaisissa kielissä persoonapronominia.

Suomen kielessä käytetään runsaasti postpositioita. Sen sijaan prepositioita on hyvin vähän. Indoeurooppalaisille kielille taas on luonteeltaan runsas prepositioiden käyttö. (Korhonen 1991.)

Missään muussa kielessä ei ole negatiivista verbiä, johon liitetään persoonapäätteitä, jolloin varsinainen merkitystä kantava verbi jää ilman persoonapäätettä. Muissa kielissä kiello ilmaistaan taipumattomalla sanalla. (*En ymmärrä. Vrt. Ne ponimaju. I do not understand. Jag förstå inte.*)

III infinitiivin illatiivi, inessiivi ja elatiivi ovat myös suomen kielen erikoisuuksia. Suomen kielessä voi siis verbiin liittää sijapäätteitä. Liikettä ilmaisevien verbien kanssa on ilmaistava suuntaa, jolloin niitä seuraavalla verbillä on oltava erityinen infinitiivimuotonsa, johon liittyy suuntaa ilmaiseva sijapäätte.

Suomen passiivilla on aina tekijä, jota ei vain mainita. Tällöin indoeurooppalaisten kielten passiivilauseen subjekti onkin suomessa objekti, mikä se tietysti loogisesti on indoeurooppalaisissakin kielissä. Tässä yhteydessä on tärkeää selittää opiskelijalle ns. generisen (*Kyllä tätä syö*) ja passiivilauseen (*Tätä syödään*) ero. Generisen lauseen toiminta on mahdollista. Passiivilauseen toiminnan joku todella suorittaa.

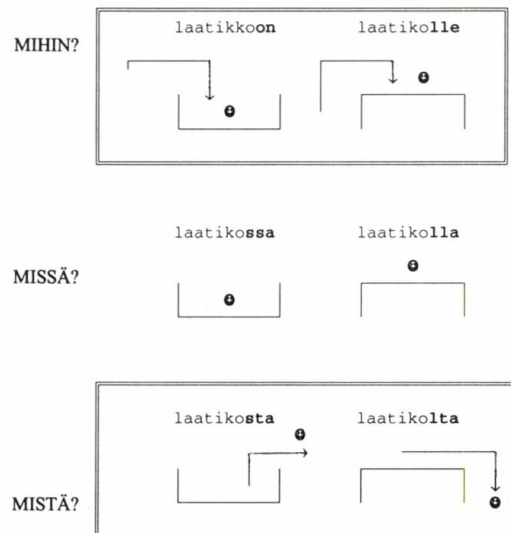
Suomen kieli on luonteeltaan hyvin dynaaminen verrattuna muihin kieliin. Suomalaisen tajunnassa esineet, asiat ja elolliset olennot ovat lakkaamattomassa liikkeessä kohti jotakin tai poispäin jostakin. Lähes kaikkien verbien kanssa on ilmaistava liikkeen suuntaa. Ns. staattisia verbejä on suomen kielessä hyvin vähän. Niinpä kun muiden kielten puhujat »ostavat kaupassa», suomalaiset »ostavat kaupasta». Suomalai-

nen ei »jää jossakin» vaan »johonkin». Tästä dynaamisuudesta johtuu, että melkein kaikilla postpositioillakin on sekä tulo- että erosijamuodot.

Suomen kielessä on myös tärkeämpää kuin muissa kielissä ilmaista, millaisessa tilassa liikutaan, ollaanko suljetussa tilassa sisällä vai liikutaanko avoimessa tilassa ulkona (*kaupunkiin – kaupungille, laatikosta – pöydältä*). Suomalaiselle ei siis riitä kertoa mihin suuntaan tai mistä suunnasta liike tapahtuu. On myös kerrottava millaiseen tilaan mennään tai millaisesta tilasta poistutaan.

Tilan laadun ilmaiseminen ja dynaamisuus kietoutuvat kielenkäytössä erottumattomasti toisiinsa, niin että kaikkien paikansijojen kanssa on muistettava molemmat ilmiöt.

Ulko- ja sisäpaikansijojen konkreettisia merkityseroja tarkasteltaessa ei saisi tietysti unohtaa läheisyysulottuvuutta, mikä sekin kytkeytyy paikansijoihin. Onhan vallan eri asia, tapaammeko *kirjastossa* vai *kirjastolla* tai onko maalaus *ikkunassa* vai *ikkunalla*.

Kuva 2. Liikkeen suunta ja tilan laatu.

Tilan määrittämisen ja dynaamisuuden li- säksi suomessa on tärkeää erottaa, onko pu- heena oleva asia jaollinen vai jaoton. Jaol- lisen ja jaottoman käsite on vieraan kielen opiskelijalle yleensä liian abstrakti, joten on parempi puhua käsitteistä, joita voi tai ei voi laskea. Voimme puhua myös määräl- tään rajatusta tai rajaamattomasta joukosta. Määräisyyden ymmärtäminen on välttämä- töntä, jotta osaisi valita oikein subjektin, objektin ja predikatiivin sijamuodon.

Suomalaiset ovat sinisilmäisiä. (Suomalai- set eivät ole määrältään rajattu joukko.)

Suomalaisten silmät ovat siniset. (Silmät ovat kullakin yksilöllä rajattu joukko.)

Ostitko kukkia? (yleensä, tarkemmin mää- rittelemättä)

Ostitko kukat? (sovitut kukat)

Rannassa on veneitä. (joukko veneitä)

Veneet ovat rannassa. (jotkut tietyt ve- neet)

Suomen sanajärjestyksestä on kirjoitettu paljon ja sitä on usein sanottu vapaaksi. Ehkä se joissakin tapauksissa onkin vapaa, mutta toisaalta siinä on paljon rajoituksia- kin. Esimerkiksi nominin määritteet ovat melkein poikkeuksetta nominin edessä ja verbin määritteet verbin jäljessä. (*Ruoan* [gen.attr.] *valmistaminen on helppoa.* – *On helppo valmistaa ruokaa* [objekti].)

Tavallisin virhe, minkä ulkomaalainen tekee sanajärjestyksessä, on verbin määrit- teen sijoittaminen verbin eteen. (**Aamulla Kaisa hitaasti nousi sängystä. *Kirjan luin.*) Myös verbaalisubstantiivien määritteet unohtuvat usein pääsanansa jälkeen. Erityi- sen hankalaa sanajärjestyksen hallinta tun- tuu olevan partiisiippiattribuuttien yhteydes- sä.

Tyypiltään suomi on SVO-kieli, eli siis tavallisessa lauseessa subjekti aloittaa ja verbiä seuraa objekti (adverbiaali tai predi- katiivi). (*Kaisa pani kirjat kassiin.*) Vain kysymys- ja käskylauseet alkavat verbillä, mutta niissäkin predikaatti yleensä kantaa mukanaan subjektia. Erikseen ovat sitten

omistus-, nesessiivi-, kokija-, eksisten- tiaali-, tulos- ja tilalauseet, joissa subjekti ei aloita, vaan lauseen alussa on jokin ob- liikvisija. (Hakulinen – Karlsson 1979.)

Kaisalla on uusi kassi.

Kaisan täytyi lähteä.

Kaisasta kaikki vaikutti tylsältä.

Kaisan luona asuu ulkomaalaisia.

Kaisasta tuli ylioppilas vuonna 1978.

Suomessa sataa aina.

On myös muistettava, että toisin kuin esi- merkiksi indoeurooppalaisissa kielissä suo- men epäsuora kysymyslause alkaa aina ky- syvällä sanalla (ei esim. *if, om*).

Joitakin oppimista helpottaviakin piirteitä suomessa on: suukategoria ja artikkelit puuttuvat. Helpottavia piirteitä ovat tietysti myös jo mainitut kiinteä paino ja aina las- keva intonaatio. Lainasanoja, vaikka niitä kovin runsaasti ei olekaan, voi käyttää hyö- dyksi oppimisprosessissa.

7. Puhe- ja kirjakieli

Suomessa puhe- ja kirjakielen erot ovat poikkeuksellisen suuret. Hyvän kielitaidon perusta on mielestäni kirjakielen hallinta. Oppilaan rakenteellinen kuva kielestä voi hämmentyä, jos hänelle tarjotaan kaikki pu- hekielen mahdollisuudet, ennen kuin kielen perusrakenteet ovat selvät. Sitä paitsi mikä puhekielen muodoista opetettaisiin?

On kuitenkin hyvä kertoa oppilalle heti alussa kielen eri rekistereiden olemassa- olosta. Hänen on turvallista tietää, että on kirjakieli, alueelliset ja sosiaaliset murteet ja ns. yleispuhekieli, jota puhutaan Helsin- gin seudulla ja joka leviää radion, television ja nuorisokulttuurin välityksellä koko maa- han. Puhekielen käyttöön en kuitenkaan opiskelijaa kannustaisi, sillä Suomi on suhteellisen luokkajakoinen yhteiskunta. Pu- heesta voi hyvin päätellä ihmisen sivistys- tason. Puheella voi leimata itsensä kuulu- vaksi ryhmään, johon ei halua kuulua. Usein myös tilanne ratkaisee, mikä tyyliä

Opetus

on valittava. Suomalainen tekee sen luontevasti, mutta ulkomaalainen ei osaa kenties tulkita tilannetta oikein. Silloin ulkomaalaisen kannalta on turvallisinta käyttää kirjakieltä. Sitä paitsi jos puhuu puhekieltä, täytyy sitä myös osata. Puhekieli toleroi paljon huonommin virheitä kuin kirjakieli.

Kun oppilas alkaa ihmetellä lukemansa ja kuulemansa ristiriitaa, hän on valmis vastaanottamaan tietoa myös puhekielestä. Kun oppilas esimerkiksi kysyy, mitä tarkoittaa, kun sanotaan *me mennään*, on hänen hyvä tietää, että kyseessä on puhekielisyys, jonka hän on oppinut muodossa *me menemme*.

Varsinainen kirjakielen ja puhekielen erojen opettamisen minä jättäisin siksi, kunnes on opittu koko peruskielioppi, vähän suomalaista tapakulttuuria ja yhteiskuntatietoa.

Olen tässä tarkastellut somea vieraana kielenä lähinnä indoeurooppalaisiin kieliin verraten, mutta vertasi tarkastelemiani piirteitä sitten mihin tahansa kieleen, ovat ne joka tapauksessa suomen kielen ominaispiirteitä.

LEENA SILFVERBERG

LÄHTEET

- HAKULINEN, AULI – KARLSSON, FRED 1979: Nykysuomen lauseoppia. Gummerus. Jyväskylä.
- KARLSSON, FRED 1982a: Kieliteorian relevanssi suomen kielen opetukselle. Suomi vieraana kielenä. WSOY. Juva.
- KARLSSON, FRED (toim.) 1982b: Suomi vieraana kielenä. Juva.
- KORHONEN, MIKKO 1991: Uralin tällä ja tuolla puolen. Uralilaiset kansat. WSOY. Juva.
- MUSTAJOKI, ARTO 1991: Kielitaito – mitä se on? – Yliopisto 1/91.
- NUUTINEN, OLLI 1977: Somea suomeksi. SKS. Vaasa.
- SETÄLÄ, VILHO 1972: Suomen kielen dynamiikkaa. Suomi 116:3. Helsinki.
- WIIK, KALEVI 1990: Suomen kielen morfonologian historia I–II. Turku.